

К. А. Карчевський

*доцент кафедри правових основ підприємницької діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

«Крупний акціонер» як сторона правочину із заінтересованістю

Однією з новел Закону України «Про акціонерні товариства» [1] (надалі — Закон про АТ) є інститут правочину, щодо вчинення якого є заінтересованість (надалі — правочину із заінтересованістю). Відповідні норми, які закріплюють ознаки і регламентують порядок вчинення такого правочину, а також встановлюють юридичні наслідки його порушення, містяться у статтях 71 та 72 Закону про АТ. У попередній статті [2] було проведено аналіз відповідних норм Закону про АТ у частині з'ясування того, які саме посадові особи АТ, що є стороною правочину, можуть мати заінтересованість, що тягне за собою необхідність застосування спеціального порядку укладання (вчинення) такого правочину. Тому в цій статті буде надана юридична характеристика «крупному акціонеру», який, виступаючи стороною правочину, може мати заінтересованість у його вчиненні.

Ведучи мову про крупного акціонера як сторону правочину АТ із заінтересованістю, слід зазначити таке. Відповідно до ч. 1 ст. 71 Закону про АТ до числа осіб, заінтересованих у вчиненні АТ правочину, поряд з іншими віднесений акціонер, який одноосібно або разом з афілійованими особами володіє 25 і більше відсотками простих акцій товариства.

Для порівняння слід вказати, що згідно з ч. 1 ст. 81 Закону РФ «Про акціонерні товариства» [3] (надалі — ФЗ про АТ) до заінтересованих у вчиненні правочину осіб належить акціонер товариства, який має разом із своїми афілійованими особами 20 та більше відсотків голосуючих акцій товариства. Наприклад, Законом Республіки Казахстан «Про акціонерні товариства» [4] (надалі — ЗРК про АТ) до числа інших афілійованих осіб АТ віднесені: 1) крупний акціонер; 2) фізична особа, яка перебуває в близьких родинних стосунках (батько, матір, брат, сестра, син, дочка), у шлюбі, а також в інших близьких родинних стосунках (брат, сестра, батько, матір, син або дочка чоловіка (дружини)), із фізичною особою, що є крупним акціонером...; 3) юридична особа, яка контролюється особою, що є крупним акціонером; 4) юридична особа, стосовно якої особа, що є крупним акціонером або посадовою особою товариства, є крупним акціонером або має право на відповідну частку в майні; 5) юридична особа, стосовно якої товариство є крупним акціонером або має право на відповідну частку в майні; 6) особа, яка самотійно або

спільно зі своїми афілійованими особами володіє, користується, розпоряджається 10 та більше відсотками акцій товариства, які мають право голосу (часток участі організації) або юридичних осіб, які вказані в підпунктах 1, 4–8. Виходячи з наведеного вище, однією з осіб, заінтересованість яких у вчиненні правочину тягне за собою необхідність у застосуванні спеціального порядку його вчинення, є особа, яка володіє певною значною кількістю акцій. За зразком ЗРК про АТ можемо умовно іменувати таку особу «крупним акціонером».

Розглянемо крупного акціонера як заінтересовану у вчиненні правочину особу більш докладно. Як можна бачити з указанного вище, акціонерне законодавство України, Росії та Казахстану в питанні щодо крупного акціонера дещо відрізняються. Так, за Законом про АТ акціонер належить до числа крупних у разі якщо він одноосібно або разом з афілійованими особами володіє 25 і більше відсотками простих акцій товариства. ФЗ про АТ веде мову про володіння (одноособове та спільне з афілійованими особами) 20 та більше відсотків голосуючих акцій товариства. ЗРК про АТ крупним акціонером відповідно до змісту п. 23 ст. 1 визнається акціонер або декілька акціонерів, які діють на основі укладеної між ними угоди, якому (яким у сукупності) належать 10 та більше відсотків голосуючих акцій АТ. Основні риси в даному випадку пов'язані з такими моментами: 1) із розміром пакета акцій (кількістю акцій); 2) із класом (видом) акцій; 3) зі складом осіб, яким належать відповідні акції у встановленій кількості. У зв'язку з цим необхідно дослідити кожний з указаних критеріїв для віднесення акціонера до заінтересованих осіб.

1. Щодо розміру пакета акцій, що належить крупному акціонеру, слід зауважити таке. Так, можна припустити, що законодавче закріплення того або іншого розміру пакета акцій (кількості акцій, що належать акціонеру) може бути віддано на розсуд законодавця, як це зроблено, наприклад, при визначенні критеріїв значного правочину¹. Однак, на наш погляд, у даному разі встановлення розміру пакета акцій, який дозволяє розглядати його власника як крупного акціонера, та застосування до нього правила про вчинення правочину із заінтересованістю має бути ув'язаним з іншими нормами акціонерного законодавства. Зокрема, з тими нормами, що присвячені порядку управління акціонерним товариством, встановлюють поняття крупного (значного) пакета акцій, поняття контролю, залежності тощо. Це впливає із загального принципу, за яким певні особи можуть бути віднесені до числа заінтересованих осіб². Тому в даному випадку передусім слід звернутися до тих норм, які встановлюють поняття та розмір крупного (значного) пакета акцій, визначають

¹ Згідно із Законом про АТ значний правочин – це правочин, вартість предмета якого перевищує 10 відсотків вартості активів товариства за даними останньої річної фінансової звітності (п. 4 ст. 2 Закону про АТ), відповідно ж до ст. 78 ФЗ про АТ вартість предмета правочину має становити 25 та більше відсотків. Такий же розмір встановлюється і ст. 68 ЗРК про АТ.

² Нагадаємо, що в попередній статті нами було з'ясовано, що посадові особи належать до числа заінтересованих осіб АТ у тому разі, якщо вони або безпосередньо беруть участь у прийнятті рішення про вчинення правочину, або мають істотний вплив на таких осіб [2].

права його власника, а також до норм, що пов'язані з управлінням товариством. Також необхідно дослідити співвідношення поняття «контроль», «залежність» із розміром та видом акцій, що його забезпечують.

Говорячи про поняття та розмір крупного (значного) пакета акцій, слід вказати, що відповідно до п. 5 ст. 2 Закону про АТ значний пакет акцій — це пакет із 10 і більше відсотків простих акцій АТ. Особливим видом значного пакета акцій є контрольний пакет акцій. Згідно з п. 6 ст. 2 Закону про АТ контрольний пакет акцій — це пакет із 50 і більше відсотків простих акцій АТ.

Для порівняння можна вказати, що в Республіці Казахстан відповідно до п. 5 ст. 1 ЗРК про АТ також закріплюється поняття контрольного пакета акцій. Під таким пакетом розуміється пакет акцій, що надає право визначати рішення, які ухвалюються АТ. Поняття ж крупного (значного) пакета акцій в акціонерному законодавстві Казахстану відсутнє. Воно може бути зроблено виходячи зі змісту поняття «крупний акціонер», яке встановлюється ст. 1 ЗРК про АТ. Таким чином, під крупним пакетом акцій можна розуміти пакет акцій, що належить одному або декільком акціонерам, що в сукупності складає 10 та більше відсотків голосуючих акцій товариства. Поняття ж контрольного пакета акцій, за казахським акціонерним законодавством, є оціночним та не прив'язано до конкретних відсотків акцій, які повинні належати одному чи кільком акціонерам. Однозначно контрольним пакетом акцій буде такий пакет, що складає 50 та більше відсотків голосуючих акцій товариства (як це наразі передбачено й законодавством України). Але в Республіці Казахстан контрольним може бути визнаний і менший за розміром пакет акцій.

Акціонерне законодавство РФ не містить норм, аналогічних указаним вище. За акціонерним законодавством Росії взагалі не передбачається таких понять, як «крупний пакет акцій» та «крупний акціонер». Проте відповідно до ч. 4 ст. 6 ФЗ про АТ встановлюється правило про так звану «залежність». Так, зокрема, *залежним визнається таке товариство, якщо інше товариство має більш ніж 20 відсотків його голосуючих акцій.* Таким чином, у Росії поняття крупного акціонера як особи, що одноособово або разом зі своїми афілійованими особами володіє 20 та більше відсотками голосуючих акцій товариства, повністю відповідає вказаній нормі про залежність товариств. Тому ми можемо вважати, що за російським акціонерним законодавством *пакет акцій, який належить крупному акціонеру (так званий «крупний пакет акцій») — це пакет, що забезпечує залежність одного товариства, а крупний акціонер — це особа (декілька афілійованих осіб), яка (які) володіє крупним пакетом акцій та у зв'язку із чим від неї (них) залежить відповідне акціонерне товариство.* Таким чином, розмір крупного пакета акцій за законодавством України та Казахстану є однаковим. У Росії поняття крупного пакета акцій відсутнє. Воно може бути визначено через поняття залежності.

Виходячи з розміру крупного пакета акцій потрібно визначати і крупного акціонера. *Говорячи про права володільців крупного та контрольних пакетів акцій, слід зазначити таке.* Акціонерне законодавство Республіки Казахстан та Росії

містять певні норми, якими крупним акціонерам надаються додаткові права. Так, зокрема, згідно з ч. 2 ст. 14 ЗРК про АТ крупний акціонер додатково має такі права: 1) вимагати скликання позачергових загальних зборів акціонерів або звернутися до суду з позовом про його скликання в разі відмови ради директорів у скликанні загальних зборів акціонерів; 2) пропонувати раді директорів включення додаткових питань до порядку денного загальних зборів акціонерів відповідно до цього Закону; 3) вимагати скликання засідання ради директорів; 4) вимагати проведення аудиторською організацією аудиту товариства за власний рахунок.

Можна зазначити, що вказані вище права крупного акціонера додатково передбачаються й іншими відповідними нормами ЗРК про АТ (статті 37, 38, 43, 57, 78). Як можна бачити, серед додаткових прав, наданих крупному акціонеру акціонерним законодавством Казахстану, є права, що безпосередньо пов'язані з ухваленням рішень органами АТ. *Таким чином, виходить, що крупний акціонер має можливість впливати на органи товариства та на рішення, що ними ухвалюються. У зв'язку з цим ЗРК про АТ відносить крупного акціонера до числа осіб, заінтересованість яких у вчиненні правочину акціонерним товариством тягне за собою необхідність застосування спеціального порядку його вчинення.*

За акціонерним законодавством Росії, володільцям крупних пакетів акцій додаткові права прямо не надаються, як і взагалі не передбачається таких понять, як «крупний пакет акцій» та «крупний акціонер». Разом із вказаним вище, за законодавством РФ виділяються норми, що близькі за змістом до зазначених норм ЗРК про АТ. Так, відповідно до ст. 53 ФЗ про АТ вносити до порядку денного питання можуть акціонери (акціонер), які в сукупності є володільцями не менш як 20 відсотків акцій, що надають право голосу. Згідно зі ст. 55 ФЗ про АТ позачергові загальні збори акціонерів можуть скликатися на вимогу акціонерів (акціонера), які в сукупності є володільцями не менш як 10 відсотків акцій, що надають право голосу. При цьому рада директорів не має права вносити зміни до питань, включених до порядку денного позачергових загальних зборів такими акціонерами. Стаття 85 ФЗ про АТ передбачає, що акціонери, що володіють у сукупності більш ніж 10 відсотками голосуючих акцій, можуть вимагати проведення перевірки (ревізії) фінансово-господарської діяльності АТ. *Однак, незважаючи на відповідні права, що належать акціонерам (акціонеру), які є володільцями не менш ніж 10 відсотків акцій товариства, які надають право голосу, ці акціонери не вважаються такими, що мають достатньо повноважень для забезпечення відносин залежності між ними та АТ. У зв'язку з цим крупними акціонерами за російським акціонерним законодавством слід вважати акціонерів, пакет акцій яких забезпечує існування відносин залежності, тобто володільців 20 та більше відсотків голосуючих акцій товариства.*

Законодавством України передбачено наступне. Так, відповідно до ст. 38 Закону про АТ правом на обов'язкове включення до порядку денного відповідних питань користуються акціонери (акціонер), що сукупно є власниками 5 або більше відсотків простих акцій товариства. Відповідно до ст. 40 Закону про АТ акціонери,

що сукупно є власниками 10 і більше відсотків простих акцій, можуть призначати своїх представників для нагляду за реєстрацією акціонерів, проведенням загальних зборів, голосуванням та підбиттям його підсумків. Стаття 47 Закону про АТ надає право вимагати проведення позачергових загальних зборів акціонерам, що сукупно є власниками 10 і більше відсотків простих акцій товариства. Саме ці акціонери можуть вимагати проведення аудиторської (ст. 75 Закону про АТ) та спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності АТ (ст. 76 Закону про АТ). Говорячи про ініціаторів скликання засідання наглядової ради, Закон про АТ до їх числа прямо не відносить акціонерів, які володіють певним пакетом акцій. Разом із цим згідно зі ст. 55 Закону про АТ це питання може бути вирішено статутом самого АТ. Тому може мати місце, коли акціонери, що, наприклад, сукупно є власниками 10 і більше відсотків простих акцій товариства, можуть користуватися правом вимагати скликання засідання наглядової ради.

Таким чином, саме власникам так званого крупного пакета акцій, яким згідно зі ст. 2 Закону про АТ є пакет із *10 та більше відсотків* простих акцій товариства, надаються додаткові права. Такі права надають можливість впливати на прийняття відповідних рішень органами АТ. Надання таких прав за обсягом та за змістом практично відповідає акціонерному законодавству РФ та РК. Разом з цим суттєва відмінність вітчизняного акціонерного законодавства від акціонерного законодавства Казахстану полягає в тому, що за змістом останнього саме володілець (володільці) крупного пакета акцій є крупним акціонером, який може мати заінтересованість у вчиненні правочину, що тягне за собою застосування спеціального порядку вчинення правочину. За змістом же Закону про АТ крупний акціонер як сторона правочину із заінтересованістю має володіти одноосібно або разом з афілійованими особами *25 і більше відсотками простих акцій* товариства. Відмінність же Закону про АТ від ФЗ про АТ полягає в тому, що вітчизняний Закон взагалі не містить поняття «залежність». Тому не зовсім зрозумілим є те, чому саме володілець (володільці) 25 відсотків простих акцій АТ може бути стороною правочину із заінтересованістю.

Вказана невідповідність, на наш погляд, має бути виправлена або шляхом встановлення єдиного розміру крупного пакета акцій, з одночасним наданням крупному акціонеру відповідних прав, або ж шляхом закріплення поняття «залежність» із чітким взаємним зв'язком між пакетом акцій, що забезпечує існування такої залежності та пакетом акцій, що повинен належати крупному акціонерові як стороні правочину із заінтересованістю.

2. Щодо виду (класу) акцій, які можуть належати крупному акціонеру, необхідно вказати таке. При визначенні розміру відповідного (значного та контрольного) пакета акцій в Україні береться до уваги конкретний вид акцій, а саме — прості акції АТ. Для порівняння треба вказати, що в ч. 1 ст. 81 ФЗ про АТ мова ведеться про акції товариства, які надають право голосу (голосуючі акції). Говорячи про крупного акціонера, п. 23 ст. 1 ЗРК про АТ також веде мову про акції, які надають право голосу

(голосуючі акції). При цьому п. 8 ст. 1 ЗРК про АТ уточнює, що акції, які надають право голосу — це розміщені прості акції, а також привілейовані акції, право голосу за якими надається у випадках, передбачених цим Законом. До числа акцій, що надають право голосу, не входять акції, які були викуплені самим товариством, а також акції, що знаходяться в номінальному утриманні та які належать власнику, відомості про якого відсутні у системі обліку центрального депозитарію.

При цьому слід вказати, що поняття «голосуюча акція» наразі міститься й у Законі про АТ. Так, зокрема, відповідно до п. 3 ст. 2 Закону про АТ голосуюча акція — це акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства. Незважаючи на це при визначенні значного та контрольного пакетів акцій все ж таки використовується поняття простої, а не голосуючої акції, як це зроблено в іноземному законодавстві. Відмінність між українським та іноземним законодавством у даному випадку є суттєвою. Це пов'язано з тим, що загальноприйнятим поділом акцій на певні види (класи, категорії) є їх поділ на прості (звичайні) та привілейовані. Цей поділ прямо передбачається як у вітчизняному (ч. 3 ст. 20 Закону про АТ), так і в іноземному (ст. 13 ЗРК про АТ, ч. 3 ст. 11 ФЗ про АТ) акціонерному законодавстві. При цьому також загальноприйнятим є принцип, за яким право участі в управлінні справами товариства (в першу чергу — право брати участь у загальних зборах акціонерів та голосувати на них із питань порядку денного) залежить від виду (класу) акцій. Так, традиційно право голосу надається власникам саме простих акцій (п. 1 ч. 1 та абз. 2 ч. 1 ст. 25 Закону про АТ). Разом із цим власники привілейованих акцій у певних випадках також можуть мати право голосу. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 26 Закону про АТ акціонери — власники привілейованих акцій товариства мають право голосу тільки у випадках, передбачених частиною п'ятою цієї статті та статутом акціонерного товариства. Одна привілейована акція товариства надає акціонеру один голос для вирішення кожного питання. Статутом акціонерного товариства може передбачатися спеціальний порядок підрахунку голосів — разом чи окремо від голосів за простими та/або іншими класами привілейованих акцій.

До відповідних випадків, коли власники привілейованих акцій (причому не всі, а тільки власники акцій певного класу) можуть мати право голосу на загальних зборах акціонерів, ч. 5 ст. 26 Закону про АТ відносить:

- 1) припинення товариства, що передбачає конвертацію привілейованих акцій цього класу у привілейовані акції іншого класу, прості акції або інші цінні папери;
- 2) внесення змін до статуту товариства, що передбачають обмеження прав акціонерів — власників цього класу привілейованих акцій;
- 3) внесення змін до статуту товариства, що передбачають розміщення нового класу привілейованих акцій, власники яких матимуть перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, або збіль-

шення обсягу прав акціонерів — власників розміщених класів привілейованих акцій, які мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства.

Втім цей перелік не є вичерпним. Так, абз. 5 ч. 5 ст. 26 Закону про АТ передбачено, що *статутом приватного товариства акціонеру — власнику привілейованих акцій може бути надано право голосу також з інших питань.* Остання норма фактично дозволяє відносити до питань, з яких будуть мати право голосу власники привілейованих акцій, *будь-які питання.*

Крім цього, як вже було вказано вище, власники привілейованих акцій товариства мають право голосу тільки у випадках, передбачених ч. 5 ст. 26 Закону про АТ та статутом акціонерного товариства. У даному випадку є не зовсім зрозумілим, як ця норма співвідноситься зі змістом ч. 5 ст. 26 Закону про АТ щодо можливості надання статутом приватного товариства акціонеру — власнику привілейованих акцій права голосу також з інших питань. Цілком вірогідно, що законодавець мав на увазі саме такий випадок, коли додаткові права щодо голосування надаються саме статутом приватного АТ. Але ж зі змісту самого речення такий висновок прямо не випливає. *Це робить можливим розглядати статут АТ як самостійне юридичне джерело, відповідно до якого в конкретному АТ (незалежно від його виду) може надаватися право голосу володільцям привілейованих акцій.*

Тому в даному випадку необхідно чітко визначитися з питанням про те, що саме слід брати до уваги при визначенні розміру значного пакета акцій як пакета акцій, який може належати крупному акціонеру — чи вид (клас) акції, чи можливість голосувати за належними йому акціями без врахування того, до яких видів (класів) вони належать. Так, у разі коли розмір відповідного пакета буде залежати суто від виду (класу) акцій, то особа, яка наразі має менш ніж 10 відсотків простих акцій АТ та певну кількість привілейованих акцій, що надають право голосу (особливо це стосується приватних акціонерних товариств, статутом яких таким особам надано право голосу з так званих «інших питань»), не буде визнаватися крупним акціонером та не буде належати до числа осіб, заінтересованих яких у правочині повинна тягти за собою застосування спеціального порядку його вчинення, хоча фактично буде виступати крупним акціонером, а його правочин із АТ повинен належати до правочинів із заінтересованістю зі всіма правовими наслідками, що з цього випливають.

Для недопущення відповідної ситуації в українському законодавстві слід використовувати поняття саме «голосуюча акція», як це зроблено у законодавствах іноземних країн. Тим більше, що поняття голосуючої акції прямо передбачено Законом про АТ.

3. Щодо питання про склад осіб, яким належать відповідні акції у певній кількості, як про осіб, що мають статус крупного акціонера, можна вказати таке. Відповідно до ч. 1 ст. 71 Закону про АТ акціонер має володіти крупним пакетом акцій або одноосібно, або разом з афілійованими особами. Згідно з ч. 1 ст. 81 ФЗ про

АТ крупним вважається акціонер, що має спільно зі своїми афілійованими особами відповідну кількість акцій. Крупний акціонер відповідно до змісту п. 23 ст. 1 ЗРК про АТ — це акціонер або декілька акціонерів, які діють на основі укладеної між ними угоди, якому (яким у сукупності) належить відповідний пакет акцій.

Враховуючи зміст п. 1 ст. 2 Закону про АТ, акціонер може бути визнаний крупним, якщо володіє відповідним пакетом акцій разом із певними особами, які віднесені до числа афілійованих. Доречною в даному випадку є вказівка, яка міститься у ФЗ про АТ про те, що акціонер має акції спільно зі своїми афілійованими особами.

Афілійованими одна щодо іншої особами згідно з п. 1 ст. 2 Закону про АТ є такі види осіб: 1) юридичні особи за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи; 2) члени сім'ї фізичної особи — чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини), які спільно провадять господарську діяльність; 3) фізична особа та члени її сім'ї, які спільно провадять господарську діяльність, і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль¹ над юридичною особою.

Не вдаючись до детального аналізу поняття афілійованої особи², у даному випадку слід вказати таке. Оскільки акціонером може бути як фізична, так і юридична особа, то можуть існувати різні варіанти, коли декілька осіб у сукупності можуть визнаватися крупним акціонером із застосуванням відповідних наслідків до правочинів, що вчиняються між одним із них та самим АТ. Так, якщо акціонером є фізична особа, то, виходячи зі змісту вказаної вище норми, іншими особами, разом з якими він буде володільцем крупного пакета акцій, будуть: 1) члени його сім'ї, а саме: а) чоловік; б) дружина; в) батьки (усиновителі); в) опікуни (піклувальники); г) брати та сестри; д) діти; ж) чоловіки (дружини) дітей; 2) юридична особа, якщо акціонер та/або члени його сім'ї (їх перелік вказаний вище) здійснюють контроль над нею.

Якщо ж акціонером виступатиме юридична особа, то іншими особами, разом з якими вона буде визнаватися володільцем крупного пакета акцій, будуть: 1) інша юридична особа, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи; 2) акціонери — фізичні особи, за умови, що вони здійснюють контроль над нею.

¹ Згідно з п. 7 ст. 2 Закону про АТ контроль — це вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання.

² Відповідний аналіз буде зроблений в окремій роботі з даної проблематики.

Література

1. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI станом на 01 груд. 2010 р. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514-17>.
2. Карчевський К. А. Проблеми визначення кола посадових осіб акціонерного товариства, заінтересованість яких у правочині тягне за собою необхідність застосування спеціального порядку його вчинення / К. А. Карчевський // Акт. питання цив. та госп. права. — 2010. — № 6.
3. Об акционерных обществах [Електронний ресурс] : Федеральный Закон № 208-ФЗ от 26.12.1995 г. по состоянию на 1 окт. 2010 р. — Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/stockcomp>.
4. Об акционерных обществах [Електронний ресурс] : Закон Республики Казахстан № 415-2 от 13.05.2003 г. — Режим доступу: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=02807&ogl=04007&og=1>.